Марина КОЛОСНІЧЕНКО,

orcid.org/0000-0003-0020-3214

доктор технічних наук, професор,

декан факультету дизайну

Київського національного університету технологій та дизайну

(Київ, Україна) *kolosnichenko.mv@knutd.edu.ua*

Наталія ОСТАПЕНКО,

orcid.org/0000-0002-3836-7073

доктор технічних наук, професор,

завідувач кафедри ергономіки і дизайну

Київського національного університету технологій та дизайну

(Київ, Україна) *cesel@ukr.net*

Ольга МИХАЙЛЮК,

orcid.org/0000-0001-8854-9150

аспірант кафедри ергономіки і дизайну

Київського національного університету технологій та дизайну

(Київ, Україна) *olga.knutd@meta.ua*

ФАКТУРНІ РІШЕННЯ ХУДОЖНІХ ВИРОБІВ ІЗ ТЕКСТИЛЮ: ТЕРМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

У роботі проаналізовано наявні текстильні фактурні рішення в мистецтві, дизайні та моді. Надано систематизації різновидів художнього текстилю за визначеними критеріями. Акцентовано увагу на фактурних рішеннях у творах текстильного мистецтва та застосовуваних техніках декорування.

Описано види дизайну та мистецтва, у яких застосовують текстиль з високими художньо-естетичними характеристиками, отриманими в результаті творчої трансформації його поверхні. Окреслено останні тенденції щодо креативного застосування матеріалів та їх комбінування, які поширюються і на вироби з текстилю.

Зазначено, що різновиди декоративних технік спонукають розглядати в іншій площині матеріали, зазвичай використовувані для створення промислових виробів, і дають поштовх до експериментів із мистецькою формою. Доведено вплив фактурних рішень у текстильному дизайні на художньо-образне сприйняття площинних і об'ємних об'єктів. Зроблено наголос на високохудожніх текстильних фактурних рішеннях у контексті дизайн-об'єктів та витворів мистецтва, що самостійно існують.

Проведено мистецтвознавчий та культурологічний аналіз ключових понять «художній текстиль», «фактура», «ефект», висвітлених у наукових працях вітчизняних і закордонних авторів періоду другої половини XX – початку XXI століття, виявлено їхні характерні особливості. Засвідчено неоднозначність визначення термінів і класифікації для сучасного текстильного дизайну та мистецтва, а також проаналізовано їхній еволюційний розвиток в Україні та за кордоном. Розкрито специфіку вживаних термінів «фактурні ефекти», «рельєфні ефекти», «декоративні ефекти» тощо для опису зовнішнього виду поверхні різних матеріалів, зокрема і не текстильних, проведено їх зіставлення.

Доведено, що подальші наукові дослідження в напрямі створення нових фактурних рішень об'єктів текстильного мистецтва та дизайну сприяють розширенню їхнього асортименту, розробленню інформаційної бази під час створення різних об'єктів дизайну.

Ключові слова: текстиль, мистецтво, дизайн, фактура, художній образ.

Marina KOLOSNIHENKO,
orcid.org/0000-0003-0020-3214

Doctor of Engineering Sciences, Professor;
Dean of the Faculty of Design
Kyiv National University of Technologies and Design
(Kyiv, Ukraine) kolosnichenko.mv@knuutd.edu.ua

Natalia OSTAPENKO,
orcid.org/0000-0002-3836-7073

Doctor of Engineering Sciences, Professor;
Head of the Department of Ergonomics and Fashion Designing
Kyiv National University of Technologies and Design
(Kyiv, Ukraine) cesel@ukr.net

Olga MYKHAILIYK,
orcid.org/0000-0001-8854-9150

Postgraduate Student at the Department of Ergonomics and Fashion Designing
Kyiv National University of Technology and Design
(Kyiv, Ukraine) olga.knutd@meta.ua

TEXTURED SOLUTIONS OF ARTISTIC TEXTILE PRODUCTS: TERMINOLOGICAL ASPECTS

The paper analyzes the existing textile textured solutions in art, design and fashion. Systematizations of types of artistic textiles according to certain criteria are provided. Emphasis is placed on textured solutions in textile works and applied decorating techniques.

Describes the types of design and art, which use textiles with high artistic and aesthetic characteristics, obtained as a result of creative transformation of its surface. The latest trends in the creative use of materials and their combinations have been identified, which also apply to textile products.

It is noted that the types of decorative techniques encourage to consider in another plane the materials commonly used to create industrial products and give impetus to experiments with art form. The influence of textural solutions in textile design on the artistic and figurative perception of planar and three-dimensional objects is proved. Emphasis is placed on highly artistic textile textured solutions in the context of independently existing design objects and works of art.

An art and cultural analysis of the key concepts "artistic textiles", "texture", "effect", covered in the scientific works of domestic and foreign authors of the second half of XX – early XXI century, revealed their characteristics. The ambiguity of the definition of terms and classifications for modern textile design and art is attested, and their evolutionary development in Ukraine and abroad is analyzed. The specifics of the terms "textured effects", "relief effects", "decorative effects", etc. are revealed to describe the appearance of the surface of various materials, including non-textile ones, their comparison is made.

It is proved that further scientific research in the direction of creating new textured solutions of textile art and design objects contributes to the expansion of their range, the development of an information base for the creation of various design objects.

Key words: textile, art, design, texture, artistic image.

Постановка проблеми. У результаті творчої трансформації поверхні сучасний текстиль набуває нових художньо-естетичних властивостей і переплітається з мистецтвом скульптури, архітектури, живопису тощо, а вироби з нього можуть не тільки використовуватися в побуті, а й існувати як витвір мистецтва.

Фактурні ефекти лежать в основі творів текстильного живопису та текстильної скульптури. Варто зазначити, що мистецтво текстилю (fiber arts) охоплює також проєктування костюма, художній розпис тканини, проєктування виробів промислового виробництва. Останнім часом вироби з фактурними ефектами існують на перетині сфер

текстильного мистецтва та дизайну, тому наявна потреба визначення й уточнення такої термінології та класифікації в Україні, її узгодження зі світовими поняттями.

Аналіз досліджень. Сучасні тенденції в методах оздоблення текстильних волокон висвітлено в наукових працях Н. Супрун, М. Колосніченко, Л. Орленко (Супрун та ін., 2006). Описано способи художнього оздоблення тканин методами фарбування та друкування, вишивання й оздоблення бісером, сучасні способи друкування тканин тощо. Наведено історичні відомості про різноманітні текстильні матеріали, які використовуються для виготовлення одягу.

Проблеми дизайн-проектування художньо виразних і тектонічно-досконалих промислових виробів та одягу розглянуто в роботах К. Пашкевич, М. Колосніченко, Н. Остапенко (Pashkevich et al., 2016), Н. Супрун (Супрун та ін., 2006), Т. Ніколаєвої, Н. Чупріної (Ніколаєва, Чупріна, 2004).

Принципи тектоніки, формоутворення та дизайну сучасного одягу висвітлено в наукових працях А. Славінської, С. Кулешової (Кулешова, Славінська, 2016), З. Тканко (Тканко, 2013), К. Пашкевич (Pashkevich et al., 2016), М. Колосніченко, Н. Остапенко, О. Колосніченко (Kolosnichenko et al., 2016), Т. Ніколаєвої, Н. Чупріної (Ніколаєва, Чупріна, 2004), Т. Кротової (Кротова, 2018).

Дослідження фізико-механічних характеристик тканин для дизайн-проектування одягу проводилися К. Пашкевич, М. Колосніченко, Н. Остапенко. Експериментальним методом визначено вплив переплетення різних за сировинним складом тканин на характеристики жорсткості в поздовжньому та поперечному напрямках. Розроблено рекомендації щодо оформлення одягу різних тривимірних форм (Pashkevich et al., 2016).

Текстильне мистецтво та художній текстиль досліджувались у контексті проблем професійного декоративного мистецтва ХХ ст. такими українськими науковцями, як Ю. Бірюльов, Н. Велігоцька, О. Голубець, Л. Жоголь, А. Жук, Т. Кара-Васильєва, Г. Кусько, С. Луцій, О. Нога, Г. Островський, Ф. Петрякова, Т. Печенюк, О. Пошивайло, Т. Придатко, В. Рожанківський, О. Сом-Сердюкова, Б. Тимків, З. Тканко, О. Федорук, З. Чегусова, Р. Шмагало, З. Шульга, О. Ямборко, Р. Яців (Чегусова, Кара-Васильєва, 2005).

У контексті дизайн-проектування сучасних моделей одягу поняття фактурного ефекту використано в наукових працях Т. Ніколаєвої, А. Малинської, К. Пашкевич, М. Смирнової, О. Колосніченко (Ніколаєва та ін., 2018).

Особливостям проектування концептуального одягу як арт-об'єктів присвячено наукові публікації З. Тканко. Висвітлено явище концептуального костюма як напряму авангардної моди, простежено його художні витoki, виявлено особливості проектування (Тканко, 2013).

Однак тлумачення ключових понять у сфері дизайн-проектування фактурних рішень художніх виробів із текстилю потребує подальшого дослідження й уточнення.

Мета статті полягає в дослідженні, узагальненні й уточненні термінологічного апарату щодо текстильних художніх фактурних рішень, проведенні зіставлення вживаних термінів, виявленні їхніх характерних особливостей. Простежено хро-

нологію розвитку ключових понять текстильного дизайну та мистецтва в Україні та за кордоном.

Виклад основного матеріалу. Накопичений досвід науковців у галузі текстильного дизайну, що представлено в різних джерелах, і усталена практика застосування тих чи інших термінів дозволяють проаналізувати різноманітні визначення ключових понять.

У наукових роботах В. Уварова, Н. Цветкової, О. Луковської, Г. Слободян зазначено, що в наш час поняття «тканина» та «текстиль» виходять за рамки їх традиційного розуміння. У світовій практиці (Уваров, 2000; Colchester, 2010) замість терміна «мистецтво текстилю» усе частіше вживають термін “fiber art” – мистецтво волокна, що не тільки передбачає застосування текстильних матеріалів, але водночас не виключає і традиційного розуміння слова «тканина».

Сучасний художній текстиль вільно експериментує з рослинними матеріалами, шкірою, хутром, пластиком, глиною тощо. Поєднання різноманітних матеріалів створює контраст або нюанс форм, текстур, а також візуальну важкість, легкість тощо. Ці матеріали можуть виконувати суто символічну роль або бути основою для конструкції виробу.

Автор у своїй праці (Шнайдер, 2014) зазначає, що нині художній текстиль – це напрям сучасного мистецтва та дизайну, розділяє його на текстильне прикладне мистецтво; дизайн текстилю; текстильний арт-дизайн. Поняттю «художній текстиль» тотожними також є «текстильне мистецтво», «мистецтво текстилю», «арт-текстиль». Крім того, ученим досліджено види текстилю за способом виробництва, призначенням тощо, класифіковано їхні різновиди як об'єкта дизайну та мистецтва.

У своєму дослідженні (Кальницька, 2014) автор виявляє синонімію термінів «текстильний дизайн» та «дизайн текстилю» в українській мові та дає визначення текстильному дизайну як художньо-проектній діяльності, що спрямована на розроблення текстилю та виробів із нього. Також було зазначено, що текстиль та вироби з нього можуть бути використані для формування предметно-просторового середовища інтер'єру з різною метою. Крім того, наголошено, що текстильним виробом варто називати будь-які об'єкти, отримані з текстильної сировини чи готових полотен шляхом об'ємно-просторової обробки.

З іноземних літературних джерел другої половини ХХ ст. (Musheno, 1975) відоме визначення терміна “texture effects” (*texture* – зовнішній вигляд або стан поверхні, фактура) – фактурні ефекти в розумінні декоративної трансформації поверхні текстильних матеріалів.

У сучасних іноземних дослідженнях (Halaceli, 2012) для характеристики поверхні текстильних матеріалів уживають термін “relief effects” – «рельєфні ефекти». Зокрема, автори праць (Colchester 2010; Halaceli, 2012) уживають словосполучення “plisse effect” – «ефект плісирування», “boucle effect” – ефект букле тощо. Крім того,

у джерелі (Maitra, 2007: 44, 74) для опису зовнішнього виду та специфічних властивостей поверхні різних текстильних матеріалів часто вживаються словосполучення “textured surface” («фактурна поверхня») та “surface effects” («ефекти поверхні»).

Автор Encyclopaedic Dictionary of Textile Terms (Енциклопедичний словник текстильних тер-

Рис. 1. Приклади одягу, створеного на основі фактурних ефектів:
а – сорочка (техніка орігамі); б – сорочка (техніка печворк); в – накидка (авторська техніка)

Рис. 2. Приклади взуття, створеного на основі фактурних ефектів:
а – черевики (авторська техніка); б – черевики (техніка вишивки бісером, пастками, намистинами); в – чоботи (техніка валяння)

Рис. 3. Приклади прикрас, створених на основі фактурних ефектів:
а, б – біжутерія (техніка валяння з вишивкою намистинами, бісером, пастками); в – брошка (техніка орігамі з вишивкою бісером)

а)

б)

в)

Рис. 4. Приклади аксесуарів, створених на основі фактурних ефектів:

а – сумка (техніка вишивки бісером, паєтками, намистинами); б – сумка (техніка валяння);
в – сумка (техніка плетіння з використанням об'ємних елементів)

а)

б)

в)

Рис. 5. Приклади творів текстильного живопису портретного жанру:

а – вишивка, автор Лорен Ді Чочо; б – закладання різноманітних форм складок, автор Бенджамін Шайн; в – квілінг, автор Ханна Рейлі

а)

б)

в)

Рис. 6. Приклади творів текстильного живопису пейзажного жанру:

а – квілінг, автор Маргарет М. Робертс; б – валяння, автор Трейсі Маккракен Палмер;
в – вишивка бісером, автор Джо Вуд

а)

б)

в)

г)

Рис. 7. Приклади творів текстильної скульптури:

а – композиція з об'ємних декоративних елементів, автор Кейт Лейбранд;
б – валяння, автор Атсуко Сасаки; в – закладання різноманітних форм складок на тканині,
автор Ханне Фрііс; г – скручування стрічок зі шкіри, автор Роуен Мерш

а)

б)

в)

г)

Рис. 8. Приклади текстильних інсталяцій:

а – композиція з об'ємних елементів, автор Соммер Роман; б – в'язання та валяння, автор Ванесса Баррагао; в – обкручування шнуром, автор Джоел С. Аллен; г – плетіння, обкручування, фарбування, автор Ернесто Нето

мінів) (Kolanjikombil, 2018) розкриває ключові поняття у сфері дизайну та виготовлення текстилю і зазначає, що “ornamental effects” (орнаментальні ефекти) на сітках або тюлях отримують шляхом застосування техніки embroidery lace (вишивка мережива), а embossed effects (ефекти тиснення) на текстильному матеріалі – способом трансферного друку. У процесі розгляду технік оздоблення текстилю та виробів із нього автори (Clayton, 2007; Gordon et al., 2010: 87) наголошують на створенні “decorative effects” (декоративні ефекти).

У словнику українських термінів «Декоративно-ужиткове мистецтво» (Запаско та ін., 2000) поняття «ефект» означає камвольну тканину жакардового переплетення з різними ткацькими візерунками; шовкову м'яку тканину, покриту білими пухнастими буклями, що використовується для пошиття суконь. Поняття «фактура» (лат. *facture* – «оброблення», «побудова», від *facere* – «виконувати», «готувати») у вищезгаданому словнику має декілька визначень, а саме: особливості побудови й оздоблення поверхні якого-небудь предмета; своєрідність художньої техніки у творах мистецтва як один із засобів художньої виразності; декоративні особливості поверхні будівельних матеріалів, що їх використовують як засіб художньої виразності в композиції будівель і споруд (Запаско та ін., 2000).

Застосування фактурних рішень поширене серед творів мистецтва скульптури, архітектури, живопису, дизайн-розробок одягу, взуття, аксесуарів, текстильних виробів тощо, а самі фактурні ефекти є їхнім художнім виражальним засобом, розкривають зміст та безпосередньо виявляють особистий творчий почерк того чи іншого майстра.

За способом площинно-просторової організації художні вироби з текстилю можуть бути двота тривимірними. Створення тривимірної форми передбачає її сприйняття в різних ракурсах.

У своїй науковій праці Н. Цветкова пропонує розділяти тривимірні просторові рішення текстильних творів на об'єкти, об'єкти-мобілі (такі, що здатні переміщатися у просторі як цілком, так і окремими частинами), інсталяцію, а також енвайронмент (концепція його полягає в залученні глядача до арт-простору та злитті навколишнього середовища з художнім об'єктом). Варто зазначити, що існує також костюмний енвайронмент.

У дизайн-проектуванні фактурних рішень застосовують різноманітні декоративні техніки, як-от обкручування, тkania скрученими смужками тканини або шкіри, колажу, ассамбляжу, проклеювання, термохімічної обробки, плетіння гачком, в'язання, макраме, звальювання, вишивки, аплікації, перфорації тощо та комбінованих технік.

На особливу увагу заслуговують декоративні техніки, що дозволяють створювати об'ємні рухомі фактурні ефекти і, як результат, нестійку форму, що змінюється залежно від впливу на неї, наприклад, під час руху, подиху вітру тощо.

Цікавим у даному контексті є вживання терміна “fabric manipulations” (маніпуляції з тканиною), що узагальнює способи декоративної обробки текстильної поверхні. У практичному посібнику “Fabric manipulation” (Singer, 2013) описано способи створення різноманітних видів оздоблення текстилю, наприклад, драпіровки, волани, складки, плісе, гофре буфи, зашипи, декоративне вистьобування, декоративні об'ємні елементи тощо. Книга автора Колет Вульф “The Art of Manipulating Fabric” (Colette Wolff, 2016) є сучасною інтерпретацією мистецтва маніпуляції із тканиною, де детально висвітлено різноманітні творчі техніки виготовлення фактурних ефектів.

Прикладом застосування “fabric manipulations” (маніпуляції із тканиною) та нестандартного підходу до вибору і поєднання матеріалів, декора-

тивних технік можуть бути одяг (рис. 1), взуття (рис. 2), аксесуари (рис. 3), прикраси (рис. 4) тощо.

Прикладом мистецьких пошуків фактурних рішень є твори текстильного живопису. Зокрема, у роботах портретного жанру часто застосовують різновиди вишивки (рис. 5, а), плетіння нитками, закладання різноманітних форм складок (рис. 5, б), квілтіну (рис. 5, в) тощо. У роботах пейзажного жанру можна побачити квілтіг (рис. 6, а), валяння (рис. 6, б), вишивку бісером (рис. 6, в) тощо.

Як у площинних, так і в об'ємних об'єктах часто застосовують декоративні елементи (рис. 7, а; 8, а), техніки тривимірного валяння (рис. 7, б; 8, б), закладання різноманітних форм складок (рис. 7, в), скручування (рис. 7, г), плісирування, перфорації, запресовування, плетіння, обкручування тощо та їх комбінування (рис. 8 в, г).

Висновки. Розкрито специфіку основних понять «фактурні ефекти», «рельєфні ефекти»,

«декоративні ефекти» тощо різноманітних текстильних матеріалів. На основі аналізу різних джерел проаналізовано еволюційний розвиток ключових понять текстильного дизайну та текстильного мистецтва в Україні та за кордоном. Розглянуто сучасні напрями текстильного мистецтва, у яких активно використовуються фактурні ефекти. Засвідчено різний вплив фактурних рішень на художньо-образне сприйняття об'єктів. Перелічено поширені різновиди технік створення та декорування текстилю. Проведені аналітичні дослідження сприяють поглибленню вивчення питання в напрямках пошуку нових фактурних рішень у текстильному дизайні та дизайн-проектування сучасних виробів з їх використанням. Сформований матеріал спрямовано на створення інформаційної бази оздоблення різних об'єктів дизайну для вдосконалення його дизайн-проектування з перспективою подальшого її розширення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Супрун Н., Колосніченко М., Орленко Л. Історія текстилю : навчальний посібник. Київ : КНУТД, 2006.
2. Pashkevich K., Kolosnichenko M., Ostapenko N. Research of some physical and mechanical characteristics of suiting fabrics for designing the clothes. *Vlakna a Textile*. 2016. № 1. P. 3–8.
3. Ніколаєва Т., Чупріна Н. Основи теорії формоутворення костюма : навчальний посібник. Київ : КНУТД, 2004.
4. Кулешова С. Колір в художньому проектуванні одягу / за ред. А. Славінської. Хмельницький : ХНУ, 2016.
5. Тканко З. Концептуалізм у сучасній моді : теорія і практика проектування. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2013. № 23. С. 26–37.
6. Kolosnichenko O., Ostapenko N., Kolosnichenko M. The development of new forms of special clothes by design projectsing methods. *Vlakna a Textile*. 2016. № 2. P. 3–8.
7. Кротова Т. Канони античності й відродження як основа тектонічного строю класичного костюма. *Art and design*. 2018. № 1. С. 83–94.
8. Чегусова З., Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України ХХ ст. У пошуках «великого стилю». Київ : Либідь, 2005.
9. Розробка колекцій одягу : навчальний посібник / А. Малинська. Київ, 2018.
10. Уваров В. Авторская таписерия в контексте мирового художественного процесса : дис. ... докт. искусство-вед. Москва, 2000.
11. Colchester C. The New Textiles. New York :Thames and Hudson. Cassidy, V. 2010.
12. Шнайдер А. Сучасна українська термінологія художнього текстилю та текстильного арт-дизайну. *Теорія та практика дизайну. Мистецтвознавство*. 2014. Вип. 5.
13. Кальницька В. До питання уточнення термінологічного апарату в галузі текстильного дизайну. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Серія «Теорія та історія дизайну». 2014. № 6.
14. Musheno Elizabeth J. The vogue sewing book. New York : Vogue Patterns, 1975.
15. Halaceli H. Relief effects of woven elastic fabrics in view of crafted surfaces. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. Elsevier, 2012.
16. Maitra K. Encyclopaedical Dictionary of Clothing and Textiles. New Delhi : Mittal Publications, 2007.
17. Kolanjikombil Mathews. Encyclopaedical Dictionary of Textile Terms : 4 Volume Set. New Delhi : Woodhead Publishing India Pvt Ltd, 2018.
18. Clayton Marie. The Ultimate A to Z Companion to 1,001 Needlecraft Terms: Applique, Crochet, Embroidery, Knitting, Quilting, Sewing and More. London : St. Martin's Publishing Group, 2007.
19. Gordon Maggi, Harding Sally, Vanse Ellie. The Needlecraft Book : Knitting, Embroidery, Needlepoint, Quilting, Crochet. New York : DK Publishing. 2010.
20. Декоративно-ужиткове мистецтво : словник / Я. Запаско та ін. Львів : Афіша. Т. 1. 2000.
21. Декоративно-ужиткове мистецтво: словник / Я. Запаско та ін. Львів : Афіша. Т. 2. 2000.
22. Singer Ruth. Fabric manipulation. Exeter : David & Charles Publishers, 2013.
23. Wolff Colette. The Art of Manipulating Fabric. Iola : Krause publications, 2016.

REFERENCES

1. Suprun N. P., Kolosnichenko M. V., Orlenko L. V. Istorii tekstyliu: Navch. posibn. [History of textiles: Tutorial]. KNUTD. Kyiv. 2006. [in Ukrainian].
2. Pashkevich K. L., Kolosnichenko M. V., Ostapenko N. V. Research of some physical and mechanical characteristics of suiting fabrics for designing the clothes. *Vlakna a Textile*, 1, P. 3–8. 2016. [in English].
3. Nikolaieva T. V., & Chuprina N. V. Osnovy teorii formoutvorennia kostiua. [The fundamentals of the theory of shaping a suit]. Kyiv: KNUTD. 2004. [in Ukrainian].
4. Kuleshova S. H. Kolir v khudozhn'omu proektuvanni odiahu [Color in artistic designing of clothes] A. S. Slavins'koi (Ed.). Khmel'nyts'kyj, KhNU. 2016. [in Ukrainian].
5. Tkanko Z. O. Kontseptualizm u suchasni j modi: teoriia i praktyka proektuvannia [Conceptualism in modern fashion: the theory and practice of designing]. *Visnyk L'vivs'koi natsional'noi akademii mystetstv – Visnyk of the Lviv National Academy of Arts*, 23. P. 26–37. 2013. [in Ukrainian].
6. Kolosnichenko O. V., Ostapenko N. V., Kolosnichenko M. V. The development of new forms of special clothes by design projectsing methods. *Vlakna a Textile*, Vol. 2, P. 3–8. 2016. [in English].
7. Krotova T. F. (2018) Kanony antychnosti j vidrodzhennia iak osnova tektonichnoho stroiu klasychnoho kostiua [The canons of antiquity and revival as the basis of the tectonic structure of the classical costume] *Art and design*, 1. P. 83–94. [in Ukrainian].
8. Chehusova Z. A., Kara-Vasyl'ieva T. V. Dekorativne mystetstvo Ukrainy XX stolittia. U poshukakh “velykoho styliu” [Decorative art of Ukraine of the XX century. In search of “great style”] Kyiv: Lybid. 2005. [in Ukrainian].
9. Malyns'ka A. M., Pashkevych K. L., Smyrnova M. R., & Kolosnichenko O. V. Rozrobka kolektsiy odyahu [Clothing collection development]. Kyiv. 2018. [in Ukrainian].
10. Uvarov V. D. Avtorskaia tapysseriia v kontekste myrovoho khudozhestvennoho protsessa [Author's tapisseries in the context of the world artistic process]. Doctor's thesis. Moscow, 2000. [in Russian].
11. Colchester C. The New Textiles. New York: Thames and Hudson. Cassidy, V. 2010. [in English].
12. Shnajder A. B. Suchasna ukrains'ka terminolohiia khudozhn'oho tekstyliu ta tekstyl'noho art-dyzajnu [Ukrainian terminology of artistic textiles and textile art design] *Design theory and practice. Art criticism*. Vol. 5. 2014. [in Ukrainian].
13. Kal'nyts'ka V. M. Do pytannia utochnennia terminolohichnoho aparatu v haluzi tekstyl'noho dyzajnu [On the issue of clarifying the terminological apparatus in the field of textile design] *HDADM Bulletin. Theory and history of design*. Vol. 6. 2014. [in Ukrainian].
14. Musheno Elizabeth J. The vogue sewing book. New York: Vogue Patterns. 1975. [in English].
15. Halaceli H. Relief effects of woven elastic fabrics in view of crafted surfaces. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. Elsevier. 2012. [in English].
16. Maitra K. K. Encyclopaedical Dictionary of Clothing and Textiles. New Delhi: Mittal Publications. 2007. [in English].
17. Kolanjikombil Mathews. Encyclopaedical Dictionary of Textile Terms 4 Volume Set. New Delhi: Woodhead Publishing India Pvt Ltd. 2018. [in English].
18. Clayton Marie. The Ultimate A to Z Companion to 1,001 Needlecraft Terms: Applique, Crochet, Embroidery, Knitting, Quilting, Sewing and More. London: St. Martin's Publishing Group. 2007. [in English].
19. Gordon Maggi, Harding Sally, Vanse Ellie. The Needlecraft Book: Knitting, Embroidery, Needlepoint, Quilting, Crochet. New York: DK Publishing. 2010. [in English].
20. Zapasko Ya. P., Holod I. V., Bilyk V. I., Kravchenko Ya. O., Lupij S. P., Liubchenko V. F., Mel'nyk I. A., Charnovs'kyj O. O., Shmahalo R. T. Dekorativno-uzhytkove mystetstvo. Slovyk Decorative and applied arts. Vocabulary. [Decorative and applied arts. Vocabulary] Vol. 1. Lviv. Afisha. 2000. [in Ukrainian].
21. Zapasko Ya. P., Holod I. V., Bilyk V. I., Kravchenko Ya. O., Lupij S. P., Liubchenko V. F., Mel'nyk I. A., Charnovs'kyj O. O., Shmahalo R. T. Dekorativno-uzhytkove mystetstvo. Slovyk Decorative and applied arts. Vocabulary. [Decorative and applied arts. Vocabulary] Vol. 2. Lviv. Afisha. 2000. [in Ukrainian].
22. Singer Ruth. Fabric manipulation. Exeter: David & Charles Publishers. 2013. [in English].
23. Wolff Colette. The Art of Manipulating Fabric. Iola: Krause publications. 2016. [in English].